

การเดินทางเป็นเจ้าเมืองในแผ่นดินของ
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

น.พ. วิบูล วิจิตรวาทการ

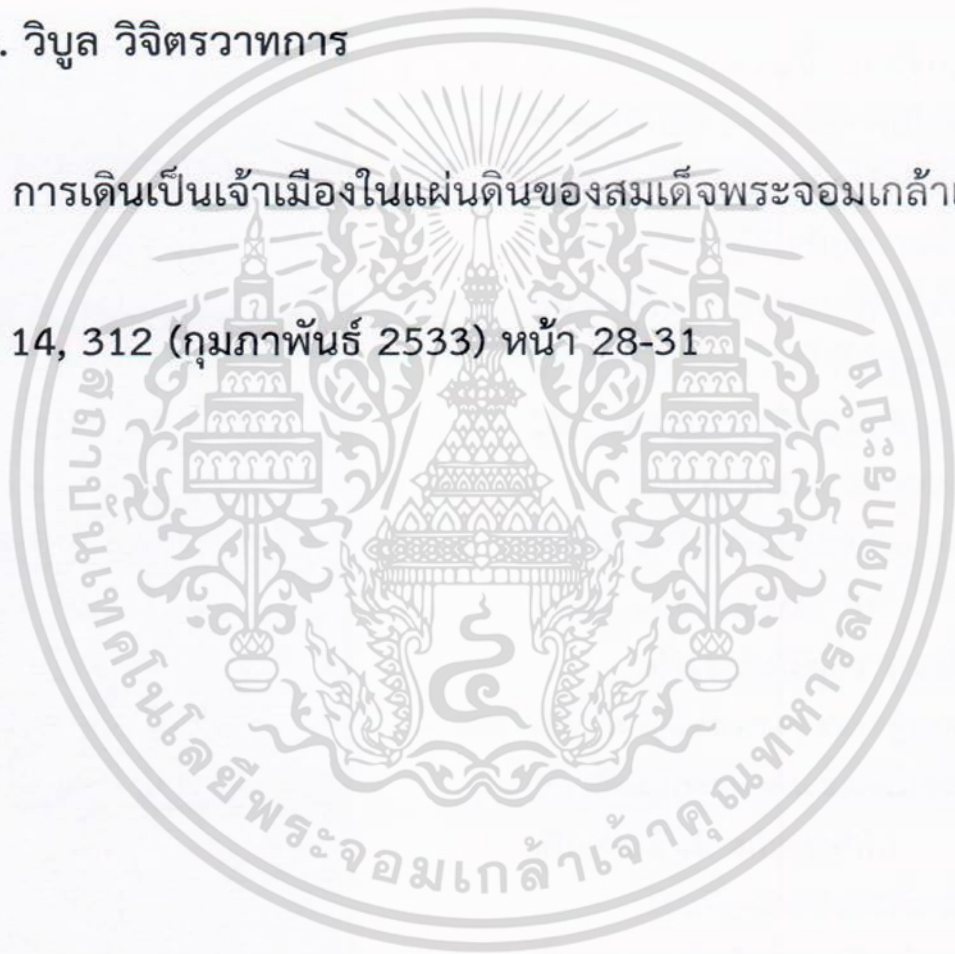
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเดินเป็นเจ้าเมืองในแผ่นดินของ
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้เขียน: น.พ. วิบูล วิจิตรวาทการ

ชื่อบทความ: การเดินเป็นเจ้าเมืองในแผ่นดินของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ที่มา: ดิฉัน : 14, 312 (กุมภาพันธ์ 2533) หน้า 28-31

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเดินทางเป็นเจ้าเมืองในแผ่นดินของ สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

น.พ.วิบูล วิจิตรวาทการ

ขุนนางผู้ใหญ่ในแผ่นดินสมเด็จพระจอมเกล้าฯ

วิธีก้าวหน้าในด้านการเมืองนั้นสมัยโบราณกับสมัยปัจจุบันนี้ แท้จริงก็คงไม่ผิดกันเท่าไร การให้สินบนหรือคอร์รัปชันนั้น ไม่ใช่วิธีการสมัยใหม่ แต่ทำกันมาแล้วตั้งแต่โบราณ

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แม้ทุกวันนี้เมืองไทยเราจะมีระบบประชาธิปไตยตำแหน่งการเมืองสำคัญทั้งหลายมักได้กันด้วยการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง การวิ่งเต้นชิงตำแหน่งสำคัญก็ยังเป็นความจำเป็นที่ต้องกระทำกันอยู่ทั่วไป ใครอยากได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นอธิบดี หรือรัฐมนตรี ก็ต้องมีความสามารถที่จะได้รับอุดหนุนจากผู้ใหญ่ มีเส้นสายอย่างเต็มที่

ในสมัยโบราณ ใครอยากได้ตำแหน่งสำคัญก็ต้องรู้จักวิ่งเต้นเหมือนกัน เพียงแต่เขาเรียกว่า “เดิน” แทนที่จะเรียก “วิ่ง”

ตำแหน่งที่มีผู้ปรารถนากันอยู่เสมอ คือเจ้าเมืองใหญ่น้อยต่างๆ เวลาผู้ปกครองเมืองใดเมืองหนึ่งถึงแก่กรรม ตำแหน่งเมืองนั้นว่าง ก็จะมีการเดินเป็นเจ้าเมืองกันอยู่ทั่วไป

โดยที่บุคคลซึ่งจะปรารถนาจะรับตำแหน่งนั้นต่อ จะนำเงินทองเป็นจำนวนหลายสิบชั่งมาให้แก่เจ้าจอมบ้าง ขุนนางข้าราชการผู้ใหญ่บ้างด้วยความหวังว่าท่านเหล่านี้จะได้กราบทูลต่อองค์พระเจ้าแผ่นดิน ขอให้ยกตำแหน่งแก่เขา

ในแผ่นดินของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ก็มีเมืองนั้นเมืองนี้ว่างเจ้าเมืองอยู่บ่อยๆ

สมเด็จพระจอมเกล้าฯทรงปรารถนาที่จะคิดพิจารณาแต่งตั้งเจ้าเมืองโดยพระองค์เอง และก็ทรง

ริ่ค่าฤทัยที่มีเจ้าจอมบางคนหรือขุนนางข้าราชการ

บางท่านมาคอยกราบเรียนแนะนำให้ทรงเลือกคน
นั้นคนนี้ จนในที่สุดจึงออกประกาศห้ามมิให้เดิน
เป็นเจ้าของอีก

อยู่มาวันหนึ่งพระยานครสวรรค์ถึงแก่กรรม
พระเจ้าแผ่นดินทรงพระราชดำริว่า ผู้ที่มีคุณวุฒิ
สมควรที่จะเป็นเจ้าเมืองคนต่อไป คือ พระยอด
เมืองขวางปลัด ซึ่งได้ทำการดำรงตำแหน่งรองจาก
พระยานครสวรรค์นี้มาเป็นเวลาหลายปี สมควร
อย่างไรที่จะได้รับราชการต่อไป

แต่ทรงมีความรำคาญอยู่บ้าง ที่ได้รับข่าว
ว่ามีผู้อื่นพยายามเดินเป็นผู้ว่าราชการเมืองเสียแทน
จึงทรงประกาศออกมาว่า

“พระยานครสวรรค์...พระยานครสวรรค์ก็
บัดนี้ถึงแก่กรรมแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่าควรจะ
ให้พระยอดเมืองขวางปลัดเป็นพระยานครสวรรค์
ทำการฉลองพระเดชพระคุณต่อไป

เพราะราชการในเมืองนครสวรรค์ประการ
ใดๆ พระยอดเมืองขวางย่อมเข้าใจ จะทำได้ราชการ
ถ้วนถี่กว่าผู้อื่นจะไปเป็น ก็ผู้อื่นจะไปเป็นนั้นถ้าผู้อื่น
มีบรรดาศักดิ์สูง อย่างครั้งหนึ่งพระยาอนุชิตราชา
จางวางกรมพระตำรวจไปเป็น ครั้งหนึ่งพระยาอภัย
สงครามเจ้ากรมอาสาใหญ่ฝ่ายพระบวรราชวังไป
เป็น...

ผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ในกรุงเทพฯ อยู่ก่อนแล้ว
ไปเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองดังนั้นยกไว้แต่ผู้น้อยๆ
มิใช่ผู้มีบรรดาศักดิ์ใหญ่ในกรุงเทพฯ ถ้าขึ้นไปเป็นที่
พระยานครสวรรค์เห็นชนบราซการในเมืองนั้น จะ
ได้ถ้วนถี่ดีไปกว่าพระยอดเมืองขวาง ซึ่งทำการ
อยู่ในเมืองนั้นนานดังนี้จะหมายเชื่อว่าเป็นคนดีกว่า
ไม่ได้

เพราะใครตะกุกตะกวยขึ้นก็คงเดินเหินเสีย
สินบนสี่สิบซังห้าสิบซังขึ้นไป เงินสินบนนั้นจะเอามา

แต่ไหนที่มีของตัวก็จะลงทุนของตัวมาเสียสินบน ถ้า
ไม่มีก็คงจะกู้ยืมเขามาเสียสินบนต้องเสียดอกเบี้ยไป
พลาถต้นทุนแลดอกเบี้ยนั้นจะเอาที่ไหน ก็คงจะไป
รูดเอาที่ไพร่บ้านพลเมือง แลลูกค้ำวานิชิตบๆ สุกๆ
ไปต่างๆ ทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนยิ่งไปกว่า
ปรกติเป็นแน่

จึงเห็นเป็นเหตุอยู่แล้ว ว่าผู้ใดเดินเหินจะไป
เป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองคนนั้นสำหรับเกี่ยวกับ
ปีศาจที่เรียกว่าห่า ผู้ใดรับสินบนเดินเหินช่วยแก้ไข
ให้คนเช่นนั้น จะได้ไปเป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมือง
จะได้บาปกรรมมากนัก เหมือนกับเอาห่าไปปล่อย
ในบ้านในเมืองเป็นที่อยู่ของมนุษย์ ขอเสียเถิดอย่า
เอาเลย”

สมเด็จพระจอมเกล้าฯ คงจะทรงรำคาญ
หนัก จึงใช้ถ้อยคำรุนแรงหน่อยถึงกับตรัสว่า ผู้ที่เดิน
เป็นเจ้าของนั้นคงจะไปขู่เชิญรีดเงินจากราษฎรเป็น
จำนวนหลายสิบซังเพื่อเอาไปใช้สินบน ถือได้ว่าเป็น
ปีศาจ เป็นห่า รวมทั้งผู้ที่ช่วยเหลือก็นับเป็นคนชั่ว
เลวชนิดเดียวกัน

ต่อจากนั้นทรงกล่าวถึงเมืองไชยาซึ่งเจ้า
เมืองป่วยหนักเป็นวัณโรค คงจะถึงแก่กรรมภายใน
เวลาไม่นาน และพระองค์เองก็ได้ทรงพิจารณาเลือก
เจ้าเมืองคนต่อไปไว้แล้ว ไม่ทรงปรารถนาจะให้ใคร
เดินเป็นเจ้าของอีก

“ที่เมืองไชยานั้นพระเจ้าไชยา(จ้อย) ป่วย
หนักเป็นวัณโรคในท้องถึงแก่บวมแล้ว ถ้าถึงแก่
กรรมลงก็ทรงพระราชดำริไว้จะให้พระยาอภัยวงศ์
ทิตร์รักษาเมืองกระ จะให้พระยาอภัยสงคราม หรือ
จมีนเด็กชายนายโตนายหนึ่งไปเป็น ห้ามให้ใคร
คิดเห็นผิดๆ ไปตะกุกตะกวยุ่นวายอายุเขาเสีย
เปล่า ใครคิดเดินเหินเอาที่ผู้สำเร็จราชการเมือง
ต่างๆ ห้างพระเนตรพระกรรมด้วยเสียสินบนอย่าง
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นี่ ควรที่นักปราชญ์ผู้ฉลาดรู้จะคิดเห็นว่าผู้ นั้นไม่ใช่ มนุษย์ คิดแต่จะไปกินเนื้อเลือกหนังมนุษย์เป็นเพียง แท้ ช่วยแก้ช่วยไขผู้ นั้นก็บาปหนักหนา

เรื่องเมืองนครสวรรค์เมืองไชยา ใครอย่า คิดอย่าว่าอย่างไรเลย ถ้าขึ้นเพ็ดทูลจะเอาใครไป เป็นก็จะทรงเห็นว่า ผู้อยากได้เป็นผู้สำเร็จราชการ เติเห็นนั้นก็ดี ผู้เพ็ดทูลแก่ไขก็ดี ว่าอมนุษย์ฤๅผีเข้า สิ่ง จึงคิดการจะกินเนื้อมนุษย์ให้กินไป จะทำให้ ไพรได้ความมากไม่ต้องการเลย”

หลังจากนั้นจึงทรงสั่งสอนอธิบายอีก อย่าง ค่อนข้างยาวในประกาศฉบับต่อไป แต่ทรงตรัสว่า การกระทำเช่นนี้ด้วยถ้อยคำที่รุนแรง แต่คน สมัยใหม่อ่านแล้วก็รู้สึกสนุกดี ส่วนของพระองค์ นั้นน่าฟังเป็นที่น่าตื่นเต้นของผู้อ่านอยู่เสมอ ผู้เขียน จึงจะขอนำมาลงให้ท่านต่อไป

“มีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูร สุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ฝ่ายหน้าฝ่ายในให้ทราบทั่วกัน ว่าอ้ายพระอ้ายจ หมีนอ้ายหลวง อ้ายขุน หรืออ้ายหมีนเจ้าเจอะ กกล้าๆ เป็นคนในกรุงบ้าง คนในหัวเมืองบ้าง

ที่อยากจะเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองในหัว เมืองนั้นๆ หานายหน้าเที่ยวเดินขอเสียวินบนถวาย พระองค์เจ้า เจ้าจอมข้างในบ้าง หรือเดินขุนนาง ผู้ใหญ่ผู้น้อยตามพนักงานบ้าง หรือเดินในท่าน ผู้หญิง หรือเมียน้อยตัวโปรดของขุนนางบ้าง หรือ เดินตามบุตรหลานชายหญิงของขุนนางก็มีบ้าง เสีย สิบบนแรงๆ ขอให้ช่วยเพ็ดทูลว่ากล่าวให้ได้ตัว ออกไปเป็นผู้สำเร็จราชการ ที่เรียกว่าเจ้าเมืองในหัว เมืองเอก โท ตรี จัตวา นั้นๆ

ฝ่ายผู้ที่เห็นแก่สิบบน ก็ต่างคนต่างรับ แล้ว ก็ต่างคนต่างหาอุบายเพ็ดทูลเยอหยิ่งกันไปต่างๆ ตามสติปัญญา ผู้ที่อยากจะเป็นผู้สำเร็จราชการหัว

เมื่อก่อนนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับราชการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

อะไรๆ ไปไม่หยุดหย่อนเป็นแน่

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมืองสู่เป็นหนี้สินกู้ยืมท่านผู้อื่น สู้เสียดอกเบียมา เสียสิบบนไปได้เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองเหล่านี้ เหล่านี้

ขอให้ท่านทั้งปวงตั้งแต่ผู้ดีตลอดไปจนไพร่ รู้จักเถิด ว่าใจมันมิใช่ใจคนเป็นผีตายโหงผีทำ สู้เสีย เงินเสียทองเป็นหนี้เป็นสินถูกดอกท่านผู้อื่นไป ด้วย คิดว่าจะไปกินเลือดเนื้อมนุษย์เถื่อเนื้อมนุษย์ หรือ จะเอาเลือดมนุษย์ในเมืองนั้นมาใช้หนี้ได้ทัน ประสงค์ จึงคิดการดังนั้น

ก็เพราะการในหัวเมืองเป็นการริโภคพระ เนตรพระกรรม ไกลหูไกลตา ท่านผู้หลักผู้ใหญ่ จะ พุดจะทำบังคับบัญชาอะไร ไปคดๆโกงๆ ก็อาจจะ ทำไปได้ทุกอย่าง เพราะในตัวไปนั่งซังเป็นที่สูงไม่มี ผู้ขัดขวางได้ จะพรรณนากิริยาของผู้สำเร็จราชการ หัวเมืองที่ทำผิดๆ ไปนั้น จะพำพรณาไปเต็มสมุด หนึ่งก็ไม่พอ

ก็ตามธรรมเนียมที่ผู้สำเร็จราชการเมืองจะ ได้นั้น ก็มีแต่ข้าที่นั้งข้าประทับแลส่วนที่ในที่แบ่งกัน ในปีหนึ่ง แทนเบี้ยหวัด จะดูที่จะได้โดยธรรมเนียม นั้นก็คล้ายๆ กับข้าราชการในกรุงดอกลงกับผู้ที่จะเดิน ไปเป็นผู้สำเร็จราชการ ณ หัวเมืองนั้น โดยอย่าง ต่ำก็สามสิบซังขึ้นไป โดยอย่างใหญ่ก็เพียงสามร้อย ซังลงมา

จึงเห็นเห็นว่าคนที่อยากจะไปด้วยสิบบนอัน นี้ คือเต็มใจผีโหงผีทำ ตั้งใจแต่จะคิดกินเลือดกิน เนื้อมนุษย์ในเมืองนั้น ไม่มีเมตตากรุณา ยิ่งแรง สิบบนมากเสียดอกเบียเจ้าหนี้มาก เสียสิบบนมากก็ ร้อนมาก จะเปลื้องหนี้อยากจะผ่อนดอกเบีย หรือ อยากรจะเอาทุนคืนคงจะไปทำผิดๆ ถูกๆ บังหลวง ฉ้อราษฎ์รกะเกณฑ์เกินราชการ เอาผู้ร้ายมาผูกห้ขัด ผิดๆ หรือคิดเอาสิบบนปล่อยผู้ร้ายเสีย หรืออื่นๆ

อะไรๆ ไปไม่หยุดหย่อนเป็นแน่

ผู้ใดที่เห็นแก่สินบนรับสินบนช่วยเดินเหิน ว่ากล่าวเพ็ดทูลแคะไค้ให้ผู้นั้นๆ ได้เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองนั้น ถ้าได้เงินสินบนนั้นด้วยเหตุนั้นก็ถือว่าผู้นั้นหากฎาแกมมนุษย์มิได้ ชื่อว่าคิดเอาเลือดเนื้อของราษฎรคนอยากคนไรที่อยู่บ้านห่างเมืองไกลมาขายให้อ้ายยักษ์อ้ายผีเป็นผีโพงผีห้า

ผู้ที่หากินอย่างนี้จะได้บาปมากนักหนาทีเดียว ที่ว่าดังนี้ผู้ที่ชื่อๆ อยู่ในสัตย์ในธรรมคงเห็นจริงด้วยหมด

เพราะฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระมหากรุณาแก่ไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร ที่อยู่บ้านแยกเมืองห่างบ้านห่างเมืองไกล หาที่พึ่งได้ด้วยยากนั้นอยู่ กลัวผู้ที่หากินมิได้จะได้รับความทุกข์ความยากเบียดเบียนคุมเหงต่างๆ แต่ผู้สำเร็จราชการเมืองแลกรมการผู้ใหญ่ที่ใจเป็นผีโพงผีห้าซึ่งเสียสินบนมากๆ อยากจะไปเป็นนั้นอยู่

ถ้ามีผู้กราบทูลแนะนำขอร้องให้ผู้ใด มักทรงรังเกียจนักที่จะตั้งไป กลัวจะเป็นบาปเป็นกรรม กลัวจะเป็นเหมือนเอาผีห้าผีโพงไปปล่อยให้กินราชการ

เพราะเคยทรงเห็นมาแล้ว แต่ครั้งแผ่นดินก่อน ๆ ผู้ที่เสียสินบนหลบไปเป็นผู้ที่สำเร็จราชการเมืองเช่นนี้ อยู่ไปไม่ช้า ราชการก็กอพยพหลบหนีไปอยู่แขวงอื่น ที่หัวเมืองต่างๆ ไกลต่อเขตต่อแดนกับเมืองอื่น ก็ทิ้งบ้านทิ้งเรือนเสีย หนีไปอยู่เขตแดนเมืองอื่น

ก็ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถ้าจะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าให้ช่องให้ทางแก่ข้าราชการ ผู้ที่ได้ฉลองพระเดชพระคุณมาก ทรงปรึษาหาหรือดด้วยแล้ว ให้ได้ตั้งแต่งออกไปก็ได้ดอก แต่ทรงรังเกียจนัก กลัวจะเป็นบาปเป็นกรรมไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประกาศมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น 14 ค่ำ ปีกุน เบญจศก จุลศักราช 1225”

หลังจากมีคำประกาศที่ค่อนข้างจะรุนแรงดังนี้ ผู้เขียนคิดว่าท่านทั้งหลายที่พยายามเดินเหินวิ่งเต้นเป็นเจ้าของเมืองอยู่ในสมัยนั้น ก็คงจะหวาดไปตามๆ กัน

ส่วนผู้ที่เคยรับสินบน รับรองแก่ท่านเหล่านี้ว่าจะมาเพ็ดทูลกราบทูลแนะนำต่อองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็คงจะไม่กล้ารับสินบน ไม่กล้าสนับสนุนผู้ใดอีกต่อไป

จึงเป็นโอกาสอันดีที่องค์สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจะสามารถคิดพิจารณาด้วยพระองค์เอง ว่าผู้ใดเหมาะสมที่สุดที่จะให้เป็นเจ้าเมืองต่างๆ ต่อไป

ผู้เขียนคิดว่าการวิ่งเต้นในสมัยโบราณนี้ อย่างนี้ยุคก็คงจะหยุดชะงักไปชั่วคราว หรือไม่ก็หยุดชะงักไปตลอด รัชกาลของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

แต่ก็ไม่สงสัยว่าในรัชกาลต่อๆ มา จนกระทั่งถึงเวลาปัจจุบันนี้ ก็คงจะค่อยๆ มีการเดินเหินวิ่งเต้นกันใหม่ เพราะเป็นสันดานหรือลักษณะธรรมชาติของมนุษย์สามัญทั่วไป

เรื่องวิ่งเต้นให้สินบนหรือคอร์ปชั่นในสมัยโบราณจึงขอจบลงเพียงเท่านั้น